

Povodom 80-godišnjice demonstracije međunarodne flote na Jadranu

Kako su velike sile prinudile Tursku da preda Ulcinj Crnoj Gori

Milan Vukelić

Krajem septembra 1880. godine, prvo u Grušku luku, a zatim u zaliv Boke Kotorske, iznenada je uplovila jedna za tadašnje prilike čudnovata međunarodna eskadra koju su sačinjavali brodovi ratnih mornarica Engleske, Francuske, Rusije, Italije, Austrije i Njemačke. Njen glavni zadatak je bio da izvrši pritisak na Tursku u cilju predaje Ulcinja Crnoj Gori.

Među prvima su stigli u dubrovačku luku Gruž ratni brodovi Rusije »Zemščuk« i »sv. Ana«, zatim brodovi Austro-Ugarske mornarice »Princ Eugen« i »Kustoza«, engleski ratni brodovi »Monarh«, »Helikon« i »Temerere«, pod komandom admirala Sejmura, njemačka korveta »Viktorija«, francuski brodovi »Sufrein«, »Frajland« i »Hirondole«, dok su Italijani uputili svoja dva ratna broda »Roma« i »Palermo«.

Pošto se flota skoncentrisala u Gruškoj luci njen vrhovni komandant admiral Sejmur posjetio je Cetinje gdje je dočekan s najvećim počastima. Tom prilikom u dvoru je održan ratni savjet na kome je vojvoda Božo Petrović zatražio hitnu pomoć savezničke eskadre pri zauzeću Ulcinja, ali admiral Sejmur ništa nije obećao pošto

nije imao nikakva ovlaštenja od svoje vlade. Kako su se prilike između Turske i Crne Gore stalno pogoršavale saveznička eskadrila je napustila Gruž i početkom oktobra iste godine uplovila u zaliv Boke Kotorske gdje joj je priređen svečan doček. Glavnina flote usidрила se ispred ribarskog mjesta Baošića kod HercegNovog, a ostatak ispred Tivta.

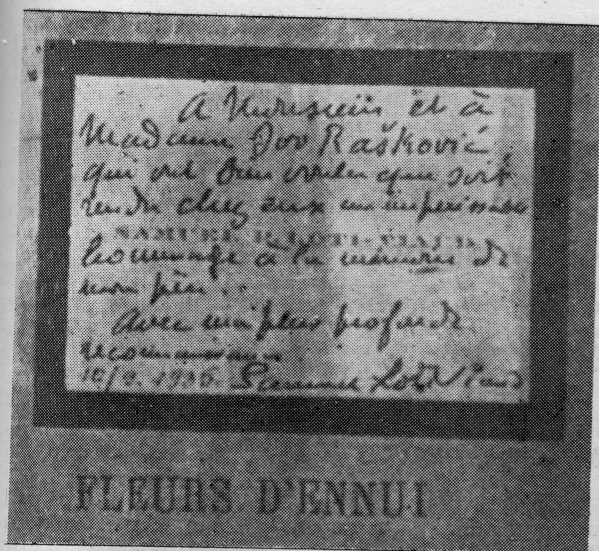
Prije pojave međunarodne flote, nekoliko godina ranije Crnogorska vojska u oslobodilačkom ratu (1876—1878.) godine protiv Turske odnijela je nekoliko sjajnih pobjeda nad kudikamo jačim neprijateljem, naročito na Vučjem Dolu, u klancu Dugi, Goranskom, pri opsadi Nikšića i na drugim ratnim poprištima. U svom pobjedonosnom pohodu uputila se prema moru u cilju oslobođenja Bara i Ulcinja. Tako je Bar oslobođen 28. decembra 1877, a Ulcinj 7. januara 1878. godine. Na taj način su ova dva primorska grada poslije više vijekova robovanja napokon došla u sklop ostalih mjesta Crne Gore. Međutim ta radost je bila kratkog vijeka, jer je na Berlinskom kongresu koji je održan tokom juna i jula 1878. godine osporeno pravo Crne Gore na jedan dio oslobođene teritorije, kao i na grad Ulcinj sa okolinom. Kao naknadu za oduzeti Ulcinj Crnoj Gori ustupljen je Bar. Na taj je način Crna Gora dobila odavno željeni izlaz na more. Međutim, prema odlukama Berlinskog kongresa, Crna Gora nije mogla imati ratnih brodova niti ratne pomorske zastave. Osim toga u Barsku luku nisu smjeli pristajati brodovi nijedne nacije. S druge strane pomorski i sanitarni nadzor nad Barskom lukom i ostalim djelovima Crnogorskog Primorja prepušten je austrijskoj ratnoj mornarici. Na Berlinskom kongresu također je riješeno da se Ulcinj sa okolinom do Brijuni vratiti Turskoj, a Spič Austriji.

Predma su Berlinskim ugovorom precizno bile određene granice Crne Gore prema Turskoj, u čiji sklop su bili predviđeni Plav i Gusinje, Turska je odugovlačila predaju tih mjesta, tako da je međunarodna komisija naišla na velike poteškoće. Osim toga Turska je vršila stalan pritisak na Crnu Goru tražeći od nje da se odrekne svojih prava na Gusinje, nudeći joj pritom druge teritorijalne kompenzacije na koje je Crna Gora ionako već imala pravo. Turska vlada je, pored toga preko »Albanske Lige«, jedne vještački organizirane tvorevine, pripremala otpor Albanaca koji se čak pretvorio u oružani sukob u Velici, prilikom pokušaja Crnogorske vojske da zauzme sporno zemljište. U takvoj situaciji međunarodna komisija obustavila je rad na razgraničenju.

Tada je počela diplomatska prepiska po ovom sporu cirkularnom notom knjaževske vlade na Cetinju kabineta velikih sila kako po pitanju Plava i Gusinja i veoma ozbiljne situacije koja je u vezi toga nastala. S druge strane postojala je opasnost da Turska ponovo zauzme sve krajeve koji su pripali Crnoj Gori. U takvoj situaciji francuski poslanik u Carigradu predložio je da se Crnoj Gori



Pjer Loti kao poručnik korvete engleske flote



Vizit karta, kojom se sin Pjer Lotija zahvaljuje porodici Rašković za usluge koje su ukazali njegovom ocu

umjesto Plava i Gusinja dodjeli teritorij Kučke Krajine i dio plemena Gruda i Hote, ali Turska na to nije pristala. Pošto su se odnosi između dvije zemlje sve više pogoršavali Englezi su predložili Turskoj da Crnoj Gori ustupi teritorij između Jadranskog Mora i Skadarskog Jezera sa gradom Ulcinjem. No kako velike sile nisu bile sigurne da će Turska izvršiti dato obećanje one su odlučile da organizuju zajedničku pomorsku flotnu demonstraciju na Jadranu. Ali pošto je Turska i dalje oklijevala da izvrši predaju Ulcinja Crnoj Gori, i pored pojave međunarodne flote na Jadranu, odlučeno je da kombinovana flota okupira tursku luku Smirnu na obali Male Azije. Ovaj novi pritisak na Tursku imao je uspjeha, jer ona zbog svojih unutrašnjih prilika nije smjela dozvoliti pojavu strane flote pred Smirnom, pa je najzad pristala da ustupi Ulcinj Crnoj Gori. Taj značajni historijski događaj desio se 26. novembra 1880. godine. Pored Ulcinja Crnoj Gori pripalo je i cijelo područje do Bojana.

Oslobođenje Bara i Ulcinja izazvalo je ogromnu radost kod svih naših naroda. To je bio naime prvi dio naše oslobođene obale nakon propasti naših srednjovjekovnih država i pada Dubrovačke republike. Ovaj istorijski događaj inspirisao je slikara Ivana Žmirića iz Zadra da izradi sliku »Vjenčanje Crne Gore s morem«, koja se danas čuva u Pomorskom muzeju u Kotoru. Ta slika prikazuje jedrenjak okičen jugoslovenskim zastavama u trenutku kad se odalečava od obale. Na uzvišenom mjestu broskog pramca okićenog trobojkama stoji knjaz Nikola sa članovima svoje porodice i u desnoj ruci drži prsten. Oko kneza su vojskovođe iz oslobodilačkog rata 1876—1878. god.

Mnogo godina docnije saznalo se iz diplomatskih arhiva da međunarodna eskadra ne bi oružano intervenirala u slučaju da je Turska odbila predaju Ulcinja Crnoj Gori, već je, prema nekim hroničarima toga vremena, imala isključivo demonstrativni karakter o čemu, razumije se, nijesu bile upoznate vlade Turske i Crne Gore. Vjerovatno da bi riješenje Ulcinja bilo drugačije riješeno odnosno odloženo za kasnija vremena da su one eventualno znale za taj tajni sporazum velikih sila.

Zanimljivo je da se na engleskom ratnom brodu »Temereru«, koji je bio u sastavu međunarodne eskadre, nalazio i čuveni francuski pisac Pjer Loti (Žilijen Vijo, 1850—1923) u činu poručnika korvete. Loti je za vrijeme jednomjesečnog boravka u ribarskom mjestu Baošiću doživio romantičnu ljubav sa nekom seljankom, Paskvalom Ivanović, i o tome, kao i o boravku međunarodne flote na Jadranu, napisao roman pod naslovom »Rijetko cvijeće«.

»Mi pripadamo jednoj evropskoj eskadri kakva nikad nije postojala, piše Loti. Svi ti crni predmeti koji izgledaju kao čudovišta uspravna na morskome ogledalu, su oklopni brodovi; to je ta međunarodna eskadra o kojoj se brinu u ovom trenutku političari svih evropskih kabineta. Jedva smo imali vremena, nastavlja Loti u svom

dnevniku, da tu novu zemlju vidimo, u koju nas je slučaj doveo i u kojoj ćemo možda ostati duže vremena, očekujući pitanje Crne Gore i Turske. Zaista je čudnovata naša eskadra: do nas su Francuzi, malo dalje Austrijanci, zatim Rusi, Njemci i Italijani, — svi za trenutak prijatelji koji se mirno odmaraju na plavoj površini...«

Loti piše da je pojava flote u vodama Jadrana izazvala ogromno interesovanje kod stanovništva. »Iz svih okolnih sela seljaci su sišli da vide tu čudnovatu eskadru. Bilo ih je izdaleka, čak iz Crne Gore i Skadra. Ribarske barke iz Baošića nijesu bile dovoljne da ih prenesu.«

»Prošlo je već osam dana otkako smo u Baošiću. Malo po malo oko se navikava na ove strašne kamene mase koje se dižu u nebo, na ove šume, na ove predjele, na divan izgled ovog kutka na zemlji. Ova slavenska zemlja ima fantastičan izgled. Oko zaliva koji je zatvoren kao jezero, dižu se visoke divlje planine po kojima su razbacana mala seoca. A dalje iznad svega toga nešto kao gigantski bedem, penje se u nebo: to su sumorne crnogorske planine otsječene kao užasni ostaci haosa«, piše Loti u svom dnevniku.

U slobodnom vremenu posada brodova izlazila je na obalu, a među njima i Pjer Loti. Družeci se s ribarima, brodarima i seljacima. Loti se za vrijeme svog boravka u Baošiću upoznao sa seljankom Paskvalom Ivanović. Oni su se redovno sastajali u jednom maslinjaku.

»Jadnica, piše Loti, ja od nje ništa ne tražim, samo da je gledam kao što se gleda rijedak cvijet koji niče ovdje u šumi. Grci su gradili u paraskom mramoru djevojčice slične Paskvali Ivanović«.

»Naši dnevni sastanci, nastavlja Loti, bili su uvijek bezazleni. Ja jedini od svih oficira eskadre idem na kopno svake večeri«. Vrijeme do polaska na sastanak provodio je u jednoj krčmi na obali.

Rastanak Lotijev sa Paskvalom došao je iznenada. Pošto je Turska pristala da vrati Ulcinj Crnoj Gori, eskadri je naređeno da krene u polazne baze. Taj rastanak bio je težak za mlade ljude. S prednje katarke Loti je slao posljednje pozdrave Paskvali, koja ga je suznim očima pratila, sve dok se brod nije sasvim izgubio iz vida.

»Najzad se taj duboki slavenski zaliv, koji više nikad neću vidjeti, polako sklapa iza planina. Nikad crnogorske planine nijesu bile tako lijepe kao toga jutra. Sve je svršeno...« Tim riječima završava se Lotijev dnevnik i njegov ljubavni doživljaj u malom ribarskom mjestu Baošiću.

U znak sjećanja na boravak Lotijev u Baošiću, Francuzi su oktobra mjeseca 1934. godine postavili spomen-ploču na pristaništu u Baošiću s francuskim tekstom koji u prevodu glasi: »Za sjećanje na Pjera Lotija francuskog pisca, koji je boravio u zemlji Paskvalinoj od 4. do 31. oktobra 1880. godine. Oktobar 1934.«



Spomen ploča Pjer Lotiju na pristaništu u Baošiću